Mijloace prozodice de focalizare a adjectivului în enunţuri declarative

Adrian TURCULEŢ, Anca-Diana BIBIRI, Mihaela MOCANU*

Key-words: *broad focus, narrow focus, contrastive (intensive, corrective) focus, AMPRom*

1. Introducere

Obiectivul lucrării noastre îl constituie identificarea/reliefarea mijloacelor prozodice de focalizare a adjectivului în cadrul unor propoziţii declarative de tipul SVO cu extensiune adjectivală a subiectului sau a obiectului. Cercetarea se desfăşoară în cadrul proiectului *Atlasului multimedia prozodic român* (AMPRom) şi foloseşte înregistrările prelucrate acustic din baza electronică de date a acestui atlas.

În lingvistica românească se recunoaşte rolul important al prozodiei în reliefarea unui constituent/ unei secvenţe în cadrul enunţului („emfaza declarativă" – Dascălu-Jinga 2001), realizată prin ceea ce a fost numit „accentul propoziţiei" (Drăganu 1945; GLR 1963), „accentul frazei sau intonaţia" (Puşcariu 1994: 105), „accentul logic sau sintactic" (Graur 1984; Avram 1997), „accentul frastic" (GLR 2005), „phrasal stress" (Pană-Dindelegan 2013). În sintezele consacrate intonaţiei limbii standard de L. Dascălu-Jinga (1998, 2001, 2005), „tiparul descendent declarativ emfatic" este caracterizat, la modul general, prin „proeminenţă pozitivă", adică prin „tonul urcător şi/sau înalt" al cuvântului „accentuat în frază". Autoarea (2001: 22) observă că, pe lângă ton, proeminenţa pozitivă utilizează şi alte mijloace prozodice: „vârful" este „melodic şi dinamic (de intensitate)", iar *accentul frastic* (considerat, aici, accent de *intensitate*) participă „împreună cu înălţimea, pauza, uneori durata la realizarea tiparelor melodice" (2005: 940).

Lipsesc încă cercetări experimentale asupra corelatelor acustice ale diferitelor tipuri de focalizare. Relativ recent, un grup de cercetători de la Universitatea din Texas – Austin (Manolescu, Olson, Ortega-Llebaria 2009) au studiat unele mărci fonetice ale focusului contrastiv: rangul/extensiunea tonului (*pitch range*), aliniamentul tonal (*F0 peak alignment*) şi durata vocalelor/silabelor accentuate în comparaţie cu focusul extins. Într-o comunicare (Turculeţ 2012) susţinută la al XV-lea Simpozion Internaţional de Dialectologie (Cluj-Napoca, 16-17 septembrie 2012) am prezentat indicii acustici utilizaţi de trei vorbitori/informatori ai AMPRom din trei graiuri dacoromâne la focalizarea (în special *corectivă*) a constituenţilor unor propoziţii simple cu structura SVO, cu sau fără extensiuni ale S şi O. În această lucrare ne vom ocupa de mijloacele prozodice de focalizare a adjectivelor în acelaşi

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, România.

„Philologica Jassyensia", An X, Nr. 1 (19), 2014, Supliment, p. 113–129.

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

tip de propoziţii, dar la nivelul limbii literare vorbite în împrejurările semiformalizate ale anchetei prozodice.

Faptul că structura enunţurilor este fixă face ca focalizarea adjectivului să se realizeze exclusiv prin mijloace prozodice. O singură informatoare (7 din Cluj-Napoca) a utilizat, pe lângă mărcile prozodice ale focalizării, şi articolul adjectival *cea*: *nevasta* ***cea*** *frumoasă vede un căpitan*, în două exemple de focalizare intensivă a adjectivului.

După metodologia elicitării datelor (secţiunea 2) vom prezenta grafice şi tabele ilustrând mijloacele prozodice utilizate la focalizarea celor două adjective (secţiunea 3). Secţiunea 4 a lucrării sintetizează comentariile făcute pe marginea datelor prezentate în secţiunea anterioară şi prezintă ponderea mijloacelor prozodice folosite pentru focalizarea acestor adjective.

2. Metodologia cercetării

Datele utilizate în această cercetare fac parte din arhiva *Atlasului multimedia prozodic român* (AMPRom)[1], proiect lansat în 2008, odată cu proiectul AMPER-ROM – partea consacrată limbii române din atlasul prozodic romanic: *Atlas Multimédia Prosodique de l'Espace Roman* (AMPER)[2].

Corpusul *fix* din baza de date AMPRom conţine, în primul rând, enunţurile obţinute cu chestionarul AMPER-ROM, prin care se urmăreşte, conform metodologiei AMPER, documentarea modelelor intonaţionale neutre (neutrale) ale propoziţiilor enunţiative şi interogative cu structura SVO simple sau cu extensiuni ale S şi O. În cazul enunţiativelor este vorba de propoziţii rematice (*all-news statements*) obţinute ca răspuns la o întrebare de tipul *ce se întâmplă (când/dacă...)?* Elicitarea enunţurilor s-a făcut prin crearea unor contexte verbale adecvate în cadrul dialogului dintre anchetator şi informator. De exemplu, primul enunţ cu intonaţie „neutră": *Nevasta vede un căpitan* a fost obţinut, după fixarea cuvintelor utilizate în propoziţiile vizate, cerându-se informatorului să descrie „*ce se întâmplă* dacă nevasta stă la fereastră, se uită pe stradă şi pe stradă tocmai trece un căpitan...". Răspunsul informatorului la această întrebare este o descriere obiectivă a unei situaţii, cu intonaţie neutră, nemarcată, adică fără emfatizarea vreunui constituent. După caracterizarea lui R.D. Ladd (1996, 2012), este un enunţ cu focalizare largă (*broad focus*), în opoziţie cu focalizarea restrânsă a unui constituent/ unor constituenţi (*narrow focus*). Cu indicaţiile „acum spunem că nevasta este frumoasă" şi „acum căpitanul este elegant" obţinem propoziţiile cu focalizare largă *Nevasta frumoasă vede un căpitan* şi *Nevasta vede un căpitan elegant.*

Chestionarul AMPRom are în vedere focalizarea unor constituenţi din unele enunţuri cu intonaţie neutră prevăzute în lista AMPER-ROM. Pentru focalizarea adjectivului se reiau succesiv cele două enunţuri precedente şi se propun situaţiile: „dacă la fereastră stau două neveste: una *frumoasă* şi alta *urâtă*, care dintre ele vede un căpitan?", respectiv „ce fel de căpitan vede nevasta: unul *elegant* sau unul *neelegant* (rufos, îmbrăcat neglijent)?". Se obţin

[1] O parte din înregistrările care constituie *baza de date* a atlasului pot fi găsite pe site-ul www.amprom.uaic.ro; celelalte înregistrări vor fi incluse în baza de date pe măsura prelucrării lor.

[2] Site-ul informativ al AMPER este: http://w3.u-grenoble3.fr/dialecto/AMPER/amper.htm. Vezi şi *Intonations romanes* 2011.

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

astfel propoziţiile cu focalizarea adjectivului: *Nevasta FRUMOASĂ*[3] *vede un căpitan* şi *Nevasta vede un căpitan ELEGANT.*

Focalizarea adjectivului astfel obţinută este una *contrastivă*: vorbitorul-informator selectează una dintre cele două însuşiri propuse de anchetator, realizând un contrast paradigmatic între caracteristica aleasă şi cea respinsă. Caracterul opus/antagonic al celor două însuşiri a dus la obţinerea, în majoritatea cazurilor, a unei specii a focusului contrastiv pe care îl numim *focus corectiv*, prin care informatorul intenţionează să prevină/corecteze o presupusă posibilă selectare a termenului care denumeşte însuşirea negativă. În cazul în care nu obţinea focusul corectiv (caracterizat printr-o reliefare mai puternică) sau avea îndoieli cu privire la tipul de focus obţinut, anchetatorul propunea direct informatorului selectarea caracteristicii opuse (negative): „Nevasta *urâtă* vede un căpitan?"; „Nevasta vede un căpitan *rufos*?", răspunsul fiind cel cu focalizare corectivă[4]: (*Nu.*) *Nevasta FRUMOASĂ vede un căpitan*; (*Nu.*) *Nevasta vede un căpitan ELEGANT.*

Al doilea tip de focalizare contrastivă obţinut prin prezentarea celor două alternative opuse (nevastă *frumoasă* vs *urâtă*, căpitan *elegant* vs *neelegant*, *rufos*, *îmbrăcat neglijent*) este cel de *identificare*, prin care vorbitorul determină caracteristica selectată a unui actant ca fiind centrul de interes al enunţului. Vom numi acest tip de focus *intensiv* (plecând de la sintagma *emphasis for intensity* – utilizată de Armstrong, Ward 1926 şi Coustenoble, Armstrong 1934 – vs *emphasis for contrast*), alte denumiri posibile fiind focus *prezentaţional* (Gussenhoven) sau *informativ* (Kiss)[5].

2.1. Corpusul analizat

În cercetarea noastră, corpusul cuprinde o selecţie din baza de date înregistrate cu chestionarul AMPER-ROM. Am selectat două enunţuri declarative care au fost rostite de informatori de cel puţin trei ori, în reprize diferite: 48 de enunţuri cu rostire neutră *vs* 58 de enunţuri cu focalizarea adjectivului.

*Nevasta **frumoasă** vede un căpitan* şi
*Nevasta vede un căpitan **elegant**.*

Am analizat 106 repetiţii ale enunţurilor sus-menţionate: cele conţinând lexemul *frumoasă*: 8 informatori × 3 repetiţii neutre = 24 de înregistrări, iar 30 de repetiţii cu focalizare a adjectivului, în total = 54; iar cele conţinând lexemul *elegant*: 8 informatori × 3 repetiţii neutre = 24, iar 28 cu focus pe adjectiv, în total = 52.

2.2. Informatorii

Pentru cercetarea noastră am realizat analiza acustică a înregistrărilor din 6 centre culturale importante din provinciile istorice româneşti. Codurile enunţurilor din AMPER pentru domeniul lingvistic român, subunităţile/ariile acestuia şi

[3] Constituentul care poartă focusul contrastiv este scris cu majuscule.

[4] Acest procedeu de elicitare (prin propunerea alternativei „false") este utilizat pentru obţinerea focalizării în Manolescu, Olson, Ortega-Llebaria 2009. Autorii denumesc focus *contrastiv* varietatea denumită aici focus *corectiv.*

[5] Mai puţin potrivită ni se pare denumirea *focalizare neutrală*, folosită de A. Gorăscu (2005: 889-891), care o opune *focalizării contrastive.* În exemplele noastre, ambele subtipuri de focalizare aparţin focalizării contrastive.

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

punctele anchetate au fost înlocuite cu sigle explicite pentru localităţile investigate: BM = Baia-Mare, B = Bucureşti, Cj = Cluj-Napoca, Ct = Constanţa, Iş = Iaşi, Tm = Timişoara. Datele utilizate reprezintă informatorii având codul 5 (femeie) cu studii superioare, vorbind curent limba română standard, în împrejurări neoficiale cu o uşoară coloratură locală. În localităţile Iaşi şi Cluj-Napoca au fost înregistrate câte două informatoare din această categorie, notate cu 5 şi 7.

2.3. Înregistrările

Înregistrările au fost făcute pe teren cu reportofon profesional „Marantz", eşantionate la 16.000 Hz şi segmentate în enunţuri. Segmentarea, etichetarea şi analiza auditivă şi acustică a vocalelor a fost făcută cu ajutorul unor software în cadrul Praat şi Matlab.

3. Mijloace prozodice de focalizare contrastivă

3.1. Focalizarea adjectivului *frumoasă*

În propoziţia *Nevasta frumoasă vede un căpitan*, rostită cu intonaţie neutră (cu focalizare largă), adjectivul primeşte pe silaba accentuată *'moa* al doilea accent tonal al enunţului (AT II), primul (AT I) fiind pe silaba accentuată din *ne'vasta*. AT II are al doilea nivel (vârf) f0 după cel al AT I în 16 enunţuri, dar are vârful cel mai înalt din enunţ în 8 repetiţii, mai ales la inf. Cj7 şi Ct5, care rostesc adjectivul cu o uşoară emfază. Aliniamentul tonal al AT II este întârziat (în notarea ToBI: L+>H*) în 13 repetiţii şi aliniat la final (L+H*) în 11 repetiţii. Durata vocalei accentuate (a diftongului *oa*) este maximă în enunţ în 8 repetiţii, a doua în 9 repetiţii şi a treia în 6 repetiţii. În general, enunţul începe cu intensitatea (energia sonoră) cea mai mare pe primul constituent (de obicei pe vocala accentuată a acestuia) şi aceasta descreşte treptat spre final. În 8 repetiţii AT II are intensitatea cea mai mare în enunţ (uneori la egalitate cu AT I), iar în cele mai multe cazuri are intensitatea a doua (după AT I) sau a treia (după AT I şi AT III).

Adjectivul este uşor reliefat (şi) prin limita sintagmatică dintre SN şi SV.

3.1.1. Grafice şi date comparative ale AT II cu focus contrastiv (FC) în raport cu focusul larg (FL)

În acest paragraf prezentăm câteva figuri şi tabele ilustrative pentru curbele f0 şi pentru valorile principalelor corelate acustice ale AT II – vârful f0, extensiunea tonală[6], durata (vocalei accentuate şi a cuvântului focalizat), intensitatea (maximă) şi aliniamentul tonal - la rostirea adjectivului *frumoasă* cu focus larg şi cu focus restrâns.

Faptul că acelaşi enunţ este rostit de acelaşi informator de câte (minimum) trei ori cu FL şi, respectiv, cu FC facilitează compararea rostirilor neutre cu cele cu focalizarea adjectivului. Deoarece enunţurile cu FL prezintă corelate foarte

[6] Extensiunea accentului tonal a fost măsurată de la „valea" precedentă, adică valoarea cea mai mică a f0 la sfârşitul vocalei pretonice, pe consoana sonoră intermediară sau la atacul vocalei accentuate, şi până la vârful accentului tonal.

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

apropiate, am dat curba şi valorile medii ale celor trei repetiţii; ceea ce nu a fost posibil şi nici adecvat pentru repetiţiile enunţurilor cu FC, care sunt mai variate.

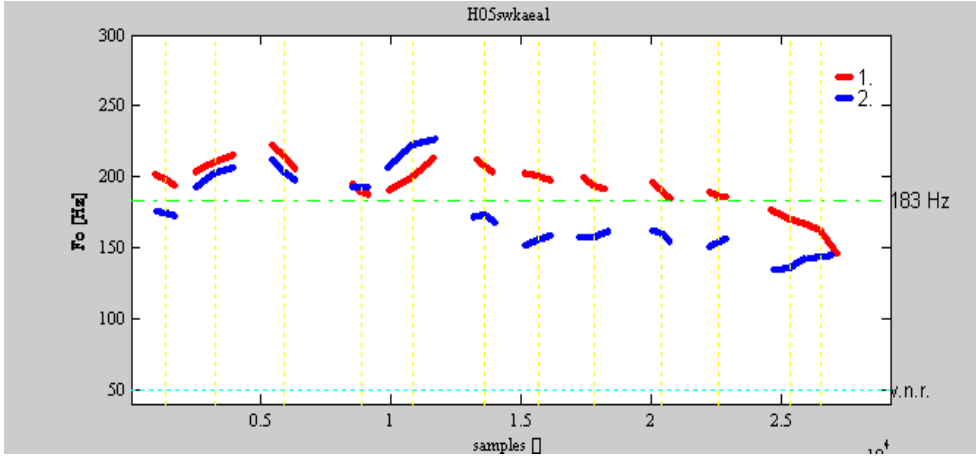


Figura 1. – B5: 1 (roşu) = Ne'vasta fru'moasă vede-un căpitan *vs* 2 (albastru) = Ne'vasta FRU'MOASĂ vede-un căpitan

Focus	Vârf f0 (Hz)	Ext. tonală (Hz)	Durata (ms) voc./cuv.	Intensitate[7] (dB)	Alin. tonal
FL	214	26	118/449	76	alin. la final
FC	228	38	126/506	80	alin. la final

Tabelul 1. Parametrii acustici ai AT II (*frumoasă*) în cele două rostiri ale inf. B5 din fig. 1

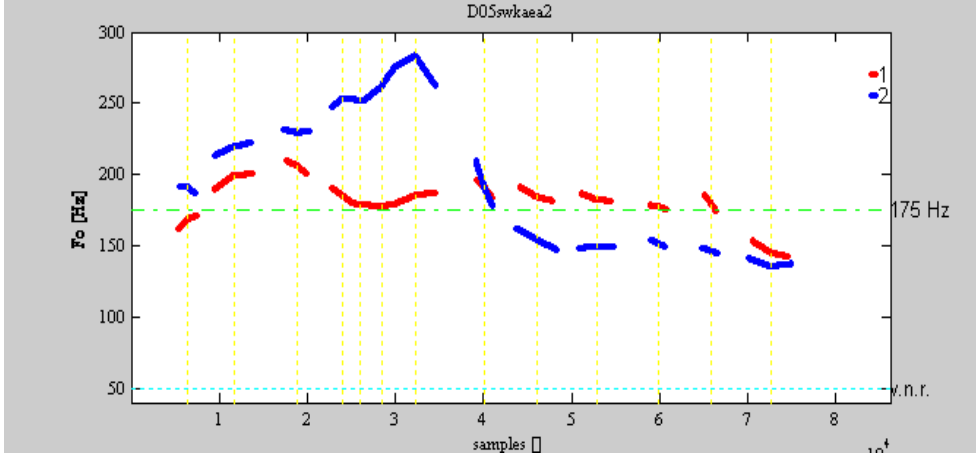


Figura 2. – Cj5: 1 = Ne'vasta fru'moasă vede-un căpitan *vs* 2 = Ne'vasta FRU'MOASĂ vede-un căpitan

[7] Am trecut intensitatea (energia sonoră) maximă atinsă în cadrul cuvântului focalizat.

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

Focus	Vârf f0 (Hz)	Ext. tonală (Hz)	Durata (ms) voc./cuv.	Intensitate (dB)	Alin. tonal
FL	196	17	102/435	82	întârziat
FC	283	31	104/514	82	circumflex

Tabelul 2. Parametrii acustici ai AT II (*frumoasă*) în cele două rostiri ale inf. Cj5 din fig. 2

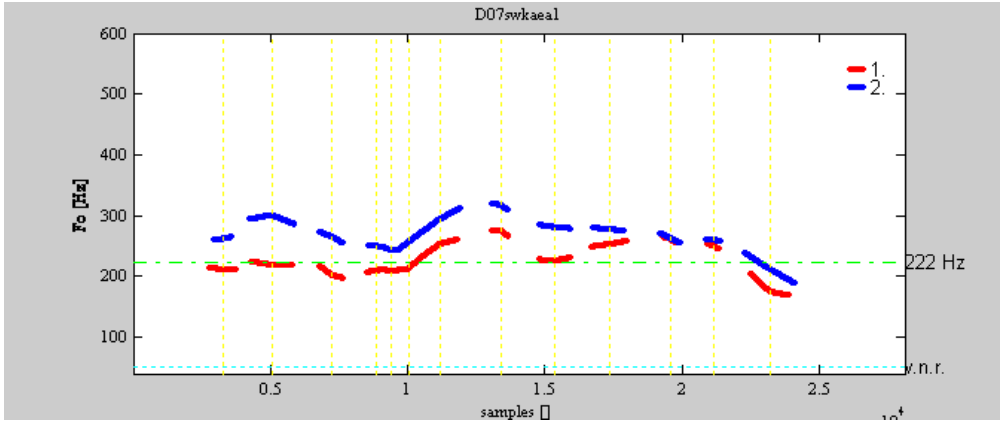


Figura 3. – Cj7: 1 = Ne'vasta fru'moasă vede-un căpitan *vs* 2 = Ne'vasta FRU'MOASĂ vede-un căpitan

Focus	Vârf f0 (Hz)	Ext. tonală (Hz)	Durata (ms) voc./cuv.	Intensitate (dB)	Alin. tonal
FL	275	66	87/381	75	întârziat
FC	319	52	97/370	78	întârziat

Tabelul 3. Parametrii acustici ai AT II (*frumoasă*) în cele două rostiri ale inf. Cj7 din fig. 3

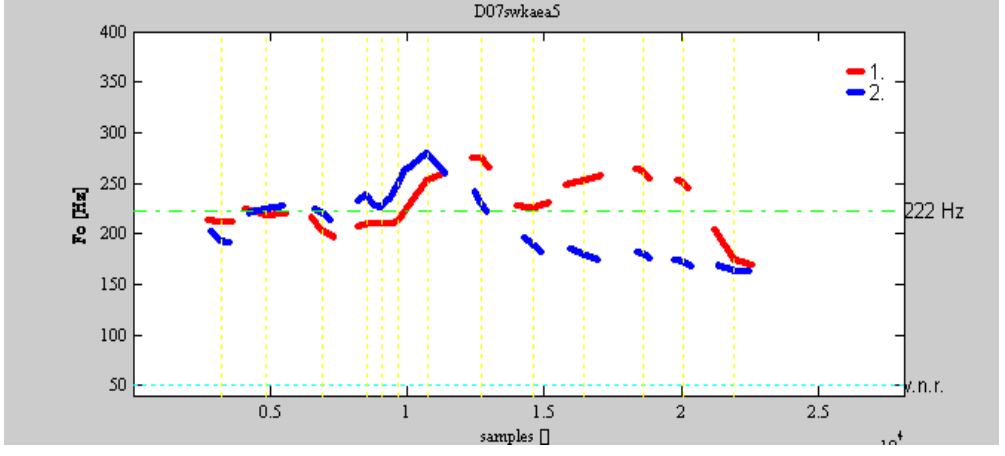


Figura 4. – Cj7: 1 = Ne'vasta fru'moasă vede-un căpitan *vs* 2 = Ne'vasta FRU'MOASĂ vede-un căpitan

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

Focus	Vârf f0 (Hz)	Ext. tonală (Hz)	Durata (ms) voc./cuv.	Intensitate (dB)	Alin. tonal
FL	275	66	87/381	75	întârziat
FC	279	46	85/327	72	circumflex

Tabelul 4. Parametrii acustici ai AT II în cele două rostiri ale inf. Cj7 din fig. 4

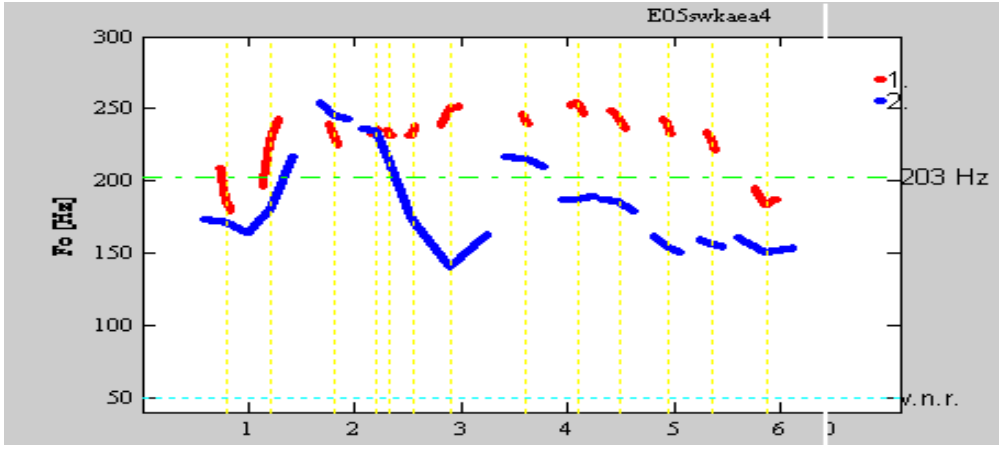


Figura 5. – BM5: 1 = Ne'vasta fru'moasă vede-un căpitan *vs* 2 = Ne'vasta FRU'MOASĂ vede-un căpitan

Focus	Vârf f0 (Hz)	Ext. tonală (Hz)	Durata (ms) voc./cuv.	Intensitate (dB)	Alin.tonal
FL	251	20	105/425	83	alin. la final
FC	216	76	149/613	82	întârziat

Tabelul 5. Parametrii acustici ai AT II în cele două rostiri ale inf. BM5 din fig. 5

3.1.2. Comentarii la focalizarea adjectivului *frumoasă*

La focalizarea adjectivului *frumoasă* (şi, probabil, în general, la focalizarea unui constituent în interiorul enunţului) se percepe cel mai bine auditiv şi vizual (prin evoluţia curbei f0) deosebirea dintre cele două tipuri de focalizare contrastivă despre care am vorbit mai sus (§ 2). Focalizarea corectivă a adjectivului *frumoasă* a fost înregistrată în 22 din 30 de exemple.

În general, corelatele acustice ale AT II au valori superioare la focusul contrasiv (vezi tabelele 1, 2) în raport cu rostirea neutră. Forma deosebită (circumflexă) a AT IV este însă suficientă pentru perceperea focusului corectiv, chiar în unele cazuri în care unii parametri au valori mai mici; de exemplu, în fig. 4, extensiunea tonală, durata şi intensitatea sunt mai mici la adjectivul focalizat, care poartă, în schimb, un accent tonal circumflex.

Aliniamentul tonal al accentului cu focus corectiv se face mai frecvent spre mijlocul vocalei accentuate, mişcarea f0 căpătând o formă convexă (circumflexă), care poate fi notată în sistemul ToBI prin H* L- L% (vezi fig. 2 şi 4). Alinierea

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

vârfului tonal maxim în enunţ (HiF0) se poate face şi pe finalul vocalei accentuate: L+H* L- L% (vezi fig. 1). O trăsătură esenţială a focusului contrastiv este detaşarea acestuia mai ales faţă de secvenţa postfocală a enunţului, în care accentele tonale sunt dezaccentuate sau cel puţin atenuate. Acest fapt este notat de noi prin accentul de frază intermediară L- (L* ...L*) L%. În fig. 2 şi 4, accentul tonal prefocal (AT I) este de asemenea redus. Remarca Adrianei Gorăscu (GLR 2005: 891) cu privire la marcarea prozodică a celor două tipuri de focalizare: „Secvenţa focală contrastivă [aici – corectivă] este pronunţată cu intensitate superioară secvenţei focale neutrale [aici – intensive] şi cu o diferenţă de înălţime mai mare între silaba purtătoare de accent frastic şi restul secvenţei" este valabilă mai ales în ultima parte. În plus, forma specială a accentului tonal corectiv poate compensa lipsa unor valori superioare ale unor parametri acustici: durata, intensitatea şi chiar extensiunea tonală pot fi relativ mai mici la focusul corectiv decât la cel intensiv (vezi fig. 4).

Focalizarea *intensivă* a adjectivului (atestată în opt exemple), mai slab perceptibilă decât cea corectivă, se realizează printr-o mişcare a f0 la un nivel uşor mai ridicat în raport cu rostirea neutră, drept care vârful tonal întârziat, deşi mai ridicat, poate avea o extensiune tonală mai mică (vezi fig. 3); durata vocalei accentuate este mai mare, intensitatea maximă a cuvântului focalizat poate fi mai mare (fig. 3) sau (aproape) egală cu cea din rostirea neutră.

O modalitate aparte a focalizării contrastive prezintă informatoarea din Baia-Mare: BM5. Reliefarea adjectivului se realizează printr-o coborâre abruptă şi largă a f0 pe silaba accentuată, urmată de o ascensiune largă a f0 începută (la un nivel jos) pe silaba accentuată şi continuată cu un salt abrupt pe vocala posttonică: L* + H, după care urmează declinaţia obişnuită a enunţurilor declarative. Reliefarea AT II se face, de data aceasta, nu printr-un vârf tonal maxim, ci prin coborârea f0 la nivelul cel mai de jos. Este o întrerupere a mişcării f0 în registrul ridicat, caracteristică rostirii emfatice a ardelenilor pe silaba accentuată a adjectivului focalizat, cu o revenire parţială pe silaba posttonică. Această mişcare frecvenţială este însoţită de o alungire importantă a vocalei accentuate şi a întregului cuvânt focalizat, care este rostit într-un tempo mai lent faţă de restul enunţului: în fig. 5, durata cuvântului *frumoasă* este de 613 ms (ceva mai puţin de o treime din durata întregului enunţ: 2004 ms); vibranta *r* este intensă: are 5 bătăi, intensitatea maximă în enunţ şi durează 51 ms. Am inclus cele patru rostiri ale inf. BM5 la focalizarea intensivă deoarece le lipseşte detaşarea netă care intensifică perceperea focusului corectiv; în locul formei convexe (circumflexe) a mişcării f0 frecventă la focusul corectiv, apare opusul ei – forma concavă. Ele se aseamănă însă şi cu focalizarea corectivă prin proeminenţa perceptivă aproape la fel de puternică şi prin estomparea accentelor tonale postfocale.

În timp ce aliniamentul vârfului AT II în enunţurile cu focalizare largă este pe finalul vocalei accentuate sau, mai frecvent - în 15 cazuri -, întârziat, adică pe vocala posttonică, aliniamentul AT II cu focus corectiv se face pe finalul vocalei accentuate sau, mai frecvent, la mijlocul acesteia, în forma specifică a accentului circumflex. Aliniamentul AT II cu focus intens este, în toate cele opt exemple, întârziat.

Contribuţia parametrilor acustici la focalizarea contrastivă a adjectivului *frumoasă*, ilustrată în tabelele 1-5, este prezentată sintetic în tabelul următor (A), care arată creşterea valorilor acestor parametri la accentele tonale cu focus contrastiv, în raport cu accentele tonale din enunţul corespunzător rostit cu intonaţie

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

neutră. Am notat numărul cazurilor (din totalul de 30 de repetiţii) în care valorile sunt mai mari, egale sau mai mici la FC în comparaţie cu FL.

Valori FC *vs* FL	Vârf f0	Ext. tonală	Durata voc.	Intensitate
mai mari	25	27	27	22
egale	–	–	–	3
mai mici	5	3	3	5

Tabelul A. Valorile parametrilor acustici ai AT II cu FC faţă de valorile AT II cu FL

Examinând fig. 1-5 şi tabelele corespunzătoare care ilustrează focalizarea adjectivului *frumoasă*, observăm că numai într-un singur caz (fig. 1) toţi cei patru parametri prezentaţi concură la focalizarea adjectivului, în două cazuri au valori superioare trei parametri (fig. 2, 3), într-un caz au valoare superioară doi parametri (fig. 5) şi în alt caz un singur parametru (vârful tonal) are valoare mai mare (fig. 4; vezi şi *supra*). Vârful f0 este mai înalt în cele cinci exemple, iar extensiunea tonală este mai mare în trei exemple (fig. 1, 2, 5); valoarea mai mică a extensiunii tonale este compensată într-un exemplu cu focus intensiv de durată şi, mai ales, de intensitatea mai mare (fig. 3), iar într-un exemplu cu focus corectiv de forma circumflexă a accentului (fig. 4). Mişcarea frecvenţei (evoluţia curbei f0), care se manifestă prin nivelul vârfului atins, prin extensiunea tonală şi prin aliniamentul tonal, este factorul cel mai important în focalizarea contrastivă. Durata este mai mare în patru cazuri (fig. 1, 2, 3, 5), iar intensitatea în trei cazuri (fig. 1, 2, 3). Această ierarhie a corelatelor acustice se menţine şi dacă luăm în consideraţie cele 30 de exemple înregistrate cu focalizarea contrastivă a adjectivului *frumoasă* (vezi tabelul A). În majoritatea repetiţiilor (17), toţi parametrii au valori superioare faţă de AT II fără focalizare, în opt exemple la focalizare concurează trei parametri, în cinci cazuri doi parametri şi într-un caz un singur parametru: nivelul vârfului tonal (este cazul accentului corectiv din fig. 4 discutat mai sus). Durata vocalei cu AT II focalizat este mai mare în 27 de cazuri (ca şi extensiunea tonală), iar intensitatea în 22 de exemple. În mod absolut, durata vocalei cu AT II focalizat este maximă în enunţ în 23 de cazuri, iar intensitatea adjectivului focalizat este maximă în enunţ în două exemple.

3.2. Focalizarea adjectivului *elegant*

În propoziţia *Nevasta vede un căpitan elegant* se formează pe determinantul adjectival al obiectului al patrulea accent tonal: AT IV. În rostirea cu intonaţie neutră (focus larg), „vârful" tonal este pe atacul vocalei accentuate (la acelaşi nivel cu vocala pretonică sau, frecvent, mai jos[8]) – şi tonul coboară în continuare – în sensul declinaţiei generale a enunţului asertiv, dar cu o extensiune tonală negativă/descendentă mai amplă, favorizată şi de alungirea vocalei finale. Coborârea f0 poate continua cu o extensiune mai mică pe nazala următoare *n*, dar poate să se menţină aproximativ la acelaşi nivel sau chiar să urce puţin. Vocala accentuată *a* are

[8] În exemplele noastre „vârful" f0 (adică valoarea cea mai ridicată a f0 în AT IV) poate coborî până la 40 Hz faţă de nivelul precedent al f0.

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

durata maximă în enunţ în 18 cazuri şi durata a doua (după cea a vocalei accentuate a AT I) în 6 repetiţii. Intensitatea adjectivului este cea mai mică în enunţ.

3.2.1. Grafice şi date comparative ale AT IV cu focus contrastiv (FC) în raport cu focusul larg (FL)

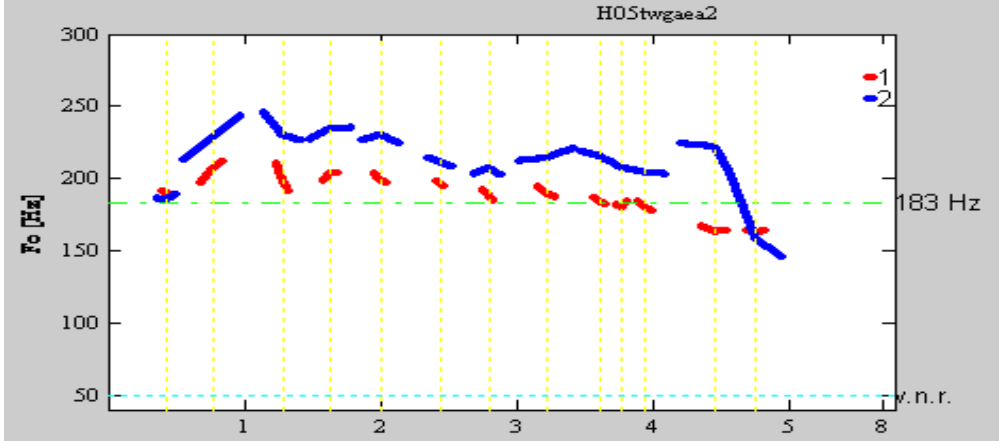


Figura 6. – B5: 1 = Ne'vasta 'vede-un căpi'tan ele'gant *vs* 2 = Ne'vasta 'vede-un căpi'tan ELE'GANT (2)

Focus	Vârf f0 (Hz)	Ext. tonală (Hz)	Durata (ms) voc./cuv.	Intensitate (dB)	Alin. tonal
FL	167	–10	121/537	73	alin. la început
FC	224	21	111/527	78	alin. la început

Tabelul 6. Parametrii acustici ai AT IV în cele două rostiri ale inf. B5 din fig. 6

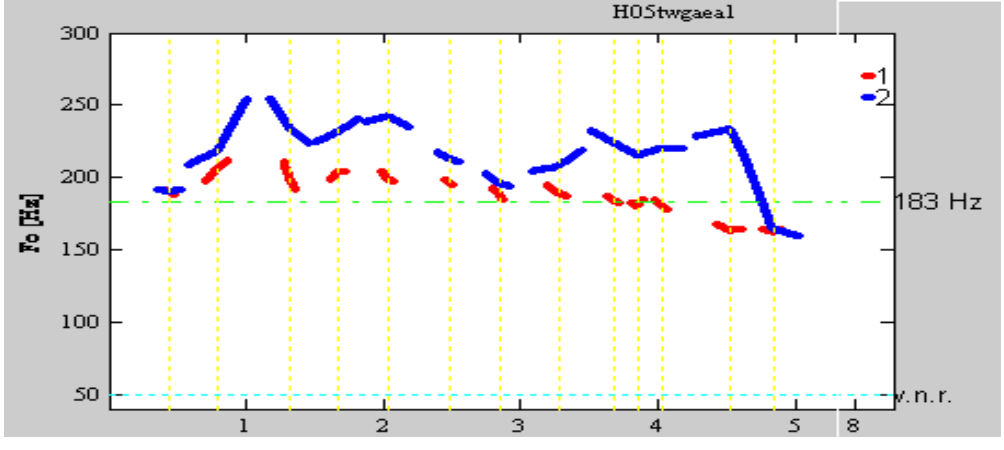


Figura 7. – B5: 1 = Ne'vasta 'vede-un căpi'tan ele'gant *vs* 2 = Ne'vasta 'vede-un căpi'tan ELE'GANT

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

Focus	Vârf f0 (Hz)	Ext. tonală (Hz)	Durata (ms) voc./cuv.	Intensitate (dB)	Alin. tonal
FL	167	–10	121/537	73	alin. la început
FC	233	28	114/542	75	circ.

Tabelul 7. Parametrii acustici ai AT IV în cele două rostiri ale inf. B5 din fig. 7

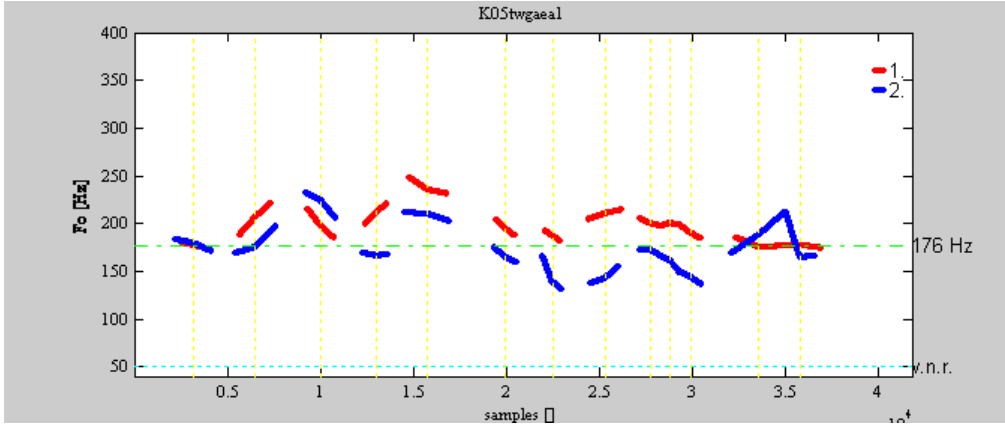


Figura 8. – Ct5: 1 = Ne'vasta 'vede-un căpi'tan ele'gant *vs* 2 = Ne'vasta 'vede-un căpi'tan ELE'GANT (2)

Focus	Vârf f0 (Hz)	Ext. tonală (Hz)	Durata (ms) voc./cuv.	Intensitate (dB)	Alin. tonal
FL	185	1	147/662	71	alin. la început
FC	187	76	183/704	70	circ.

Tabelul 8. Parametrii acustici ai AT IV în cele două rostiri ale inf. Ct5 din fig. 8

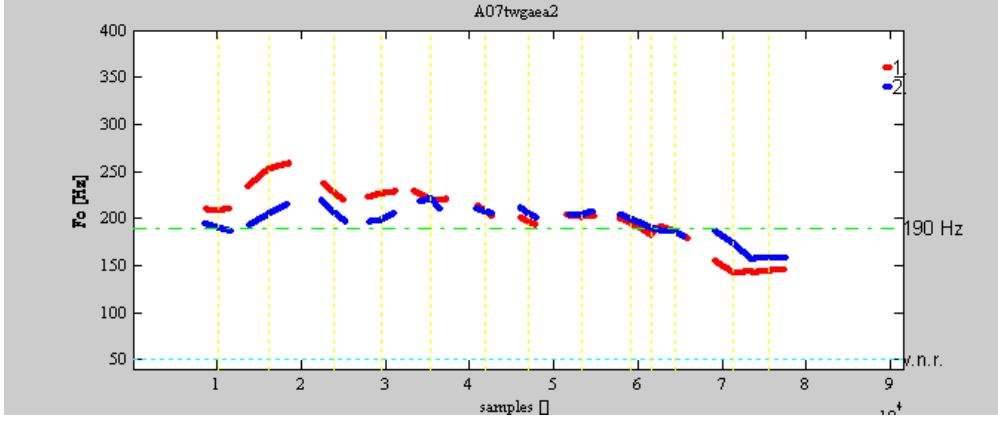


Figura 9. – Iş7: 1 = Ne'vasta 'vede-un căpi'tan ele'gant *vs* 2 = Ne'vasta 'vede-un căpi'tan ELE'GANT (2)

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

Focus	Vârf f0 (Hz)	Ext. tonală (Hz)	Durata (ms) voc./cuv.	Intensitate (dB)	Alin. tonal
FL	154	–24	90/501	77	alin. la început
FC	186	6	98/507	82	alin. la început

Tabelul 9. Parametrii acustici ai AT IV în cele două rostiri ale inf. Iş7 din fig. 9

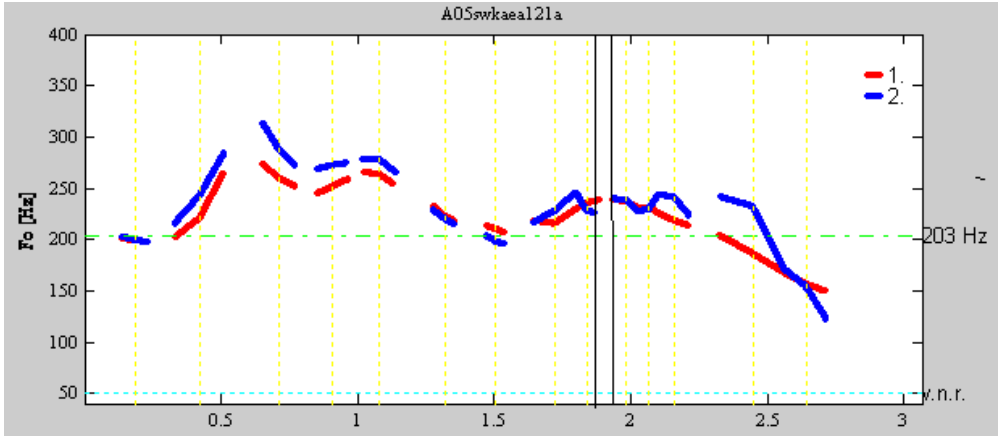


Figura 10. – Iş5: 1 = Ne'vasta 'vede-un căpi'tan ele'gant *vs* 2 = Ne'vasta 'vede-un căpi'tan ELE'GANT

Focus	Vârf f0 (Hz)	Ext. tonală (Hz)	Durata (ms) voc./cuv.	Intensitate (dB)	Alin. tonal
FL	204	-9	154/594	78	alin. la început
FC	241	18	148/556	72	alin. la început

Tabelul 10. Parametrii acustici ai AT IV în cele două rostiri ale inf. Iş5 din fig. 10

3.2.2. Comentarii la focalizarea adjectivului *elegant*

Focalizarea adjectivului *elegant* prezintă o situaţie deosebită faţă de cea a adjectivului *frumoasă*, datorită faptului că acest adjectiv este oxiton şi ocupă poziţia finală în enunţ. Emfaza focală a AT IV care trebuie să se realizeze pe silaba aceentuată finală -'*gant* intră în conflict cu tonul descendent al accentului frazei (*Phrase Accent*) şi al tonului de limită (*Boundary Tone*) al enunţului declarativ.

În această situaţie, reliefarea adjectivului final se poate face printr-o ascensiune a frecvenţei fundamentale pe vocala accentuată finală, formând un accent tonal AT IV cu un vârf pozitiv (faţă de coborârea f0 din rostirea neutră) în trei moduri:

– printr-un salt al f0 pe onsetul vocalei accentuate (după ocluzia consoanei *g*): vezi fig. 6;

– ascensiunea tonului pe onsetul vocalei accentuate continuă până spre mijlocul acesteia şi apoi f0 coboară, formând un accent tonal circumflex – vezi fig. 7;

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

– înainte de AT IV tonul coboară, astfel că ascensiunea f0 începe mai jos, în zona mediană a rangului tonal, şi poate atinge vârful pe finalul vocalei accentuate; forma circumflexă a accentului se realizează prin extinderea pe nazala următoare *n* – vezi fig. 8.

Primele două contururi terminale pot fi notate prin H* L-L%, iar al treilea prin L+ H* L-L%.

În cazul AT IV cu focus contrastiv (*elegant*), distincţia dintre focalizarea intensivă şi cea corectivă este mai dificilă decât în cazul AT II (*frumoasă*), ascensiunea tonului la începutul silabei accentuate fiind un parametru cu variaţie continuă. Putem vorbi de focus intensiv chiar atunci când urcarea f0 la începutul AT IV este practic imperceptibilă, ca în fig. 9, sau aproape de limita perceptibilităţii[9], ca în fig. 10. În fig. 9, reliefarea focală se produce prin creşterea duratei şi mai ales a intensităţii (de la 77 la 82 dB). Putem vorbi de focus corectiv atunci când saltul f0 la începutul vocalei accentuate este mai consistent, iar la proeminenţa accentului tonal contribuie şi o creştere importantă a intensităţii, ca în fig. 6, şi, mai ales, atunci când vârful f0 al AT IV nu mai rămâne pe onsetul vocalei, ci se extinde în interiorul ei, formând un accent *circumflex* pe vocala accentuată (fig. 7) sau un accent circumflex extins pe nazala următoare (fig. 8, în care AT IV are vârful cel mai ridicat în enunţ, iar nivelul accentului precedent [AT III] este coborât sub nivelul frecvenţei laringiene medii).

O situaţie aparte prezintă trei enunţuri ale inf. Tm5 şi două enunţuri al inf. Iş5: înainte de adjectivul final are loc o scurtă întrerupere a curentului fonator, cu durata între 74 şi 98 ms, realizată printr-o ocluzie glotală (*coupe de glotte*) care precedă vocala iniţială: vezi fig. 10, cu marcarea pauzei de 76 ms în care se produce ocluzia glotală între (căpita)*n* şi *e*(legant)[10]. Chiar dacă parametrii acustici indică mai curând un focus intensiv (cu valori mai mari ale vârfului şi ale extensiei f0, dar valori mai mici la durată şi intensitate), această mică pauză precedentă conferă adjectivului o reliefare perceptivă apropiată de cea a unui focus corectiv.

Valorile parametrilor acustici la focalizarea contrastivă a adjectivului *elegant*, ilustrate în tabelele 6-10, sunt prezentate sintetic în tabelul următor (B), care arată creşterea valorilor acestor parametri la accentele tonale cu focus contrastiv în raport cu accentele tonale din enunţul corespunzător rostit cu intonaţie neutră. Am notat numărul cazurilor (din totalul de 28 de repetiţii) în care valorile sunt mai mari, egale sau mai mici la FC în comparaţie cu FL.

Valori FC *vs* FL	Vârf f0	Ext. tonală	Durata voc.	Intensitate
mai mari	18	20	14	24
egale	3	7	2	–
mai mici	7	1	12	4

Tabelul B. Valorile parametrilor acustici ai AT IV cu FC faţă de valorile AT IV cu FL

[9] Pragul de percepţie a variaţiilor de frecvenţă se situează la 1,5 sT, circa 30 Hz (Rietveld, Gussenhoven 1985).

[10] Această întrerupere poate fi de natură fonetică, provocată de dificultatea de a pronunţa un *e* deschis în poziţie iniţială, dar ea duce la sporirea perceptibilităţii acustice a adjectivului focusat.

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

Corelaţia dintre parametrii acustici şi ponderea acestora la focalizarea adjectivului *elegant* sunt mai complexe decât la focalizarea adjectivului *frumoasă*. Nivelul vârfului tonal şi extensiunea tonală pozitivă (în raport cu cea negativă a AT IV nefocalizat) pot asigura proeminenţa adjectivului doar atunci când au valori evident superioare celor ale AT III precedent: vezi fig. 6, 7, 8. Examinând fig. 6-10 şi tabelele corespunzătoare care ilustrează focalizarea adjectivului *elegant*, observăm că într-un singur caz (fig. 9) toţi cei patru parametri au valori superioare; în trei cazuri contribuie la focalizare câte trei parametri (fig. 6, 8, 9), într-un caz doi parametri (fig. 10). Mişcarea f0 este prezentă în toate cazurile, creşterea intensităţii în trei exemple, iar a duratei în două exemple. Luând în considerare toate cele 28 de exemple de focalizare, constatăm că în 8 cazuri contribuie la focalizare toţi cei patru parametri, în exemplul 11 conlucrează trei parametri şi în exemplul 9 – doi parametri. Numai în trei exemple AT IV capătă formă circumflexă, iar de focus corectiv putem vorbi cu oarecare siguranţă doar în patru exemple.

Compararea tabelelor A şi B arată că ponderea parametrilor luaţi fiecare în parte este mai mică la focalizarea adjectivului *elegant* decât la focalizarea adjectivului *frumoasă*, cu excepţia intensităţii care are o pondere mai mare la focalizarea adjectivului oxiton situat la finalul enunţului. Posibilitatea de desfăşurare a frecvenţei fundamentale este mai redusă în acest caz: nivelul atins de vârful f0 şi extensiunea tonală sunt relativ mici, neputând asigura o proeminenţă perceptivă netă a AT IV cu focus contrastiv. Pentru aceasta este necesară o intervenţie compensatorie a duratei şi a intensităţii. Cifrele absolute date în tabelul B modifică uşor situaţia reală. Rolul ascensiunii f0 este în realitate mai redus, deoarece în unele exemple (ca în fig. 9, 10) valorile mai mari ale vârfului tonal şi ale extensiunii tonale rămân sub/la limita perceptibilităţii. În schimb, rolul duratei este mai mare decât pare să rezulte din tabelul B, deoarece durata ultimei silabe accentuate din *elegant* are valori mari şi în rostirea neutră: în 20 din 24 de exemple durata vocalei *á* este cea mai mare din enunţ. În cazul focalizării contrastive a adjectivului *elegant*, durata ultimei silabe accentuate este cea mai mare din enunţ în 23 de exemple din 28[11]. În ceea ce priveşte intensitatea maximă a adjectivului final *elegant*, ea este cea mai mică din enunţ în rostirile neutre, dar are valori mai mari în aproape toate cazurile de focalizare (24 din 28 de exemple), iar în opt exemple are valoarea cea mai ridicată în enunţ.

Aliniamentul tonal al vârfului AT IV în enunţurile cu focalizare largă este la începutul vocalei accentuate, având extensiunea tonală negativă/descendentă, iar aliniamentul AT IV cu focus contrastiv se face tot la începutul vocalei accentuate, dar cu extensiune pozitivă (care poate fi practic imperceptibilă sau abia perceptibilă auditiv) şi, mai rar (în trei cazuri din 28), în interiorul vocalei: accent circumflex sau la sfârşitul vocalei (în două cazuri): circumflex extins. Numai în două exemple accentul circumflex are vârful f0 cel mai înalt din enunţ.

[11] Un caz extrem prezintă o repetiţie a inf. BM5 în care vocala accentuată a adjectivului *elegant* atinge durata de 235 ms. La perceperea alungită a silabei finale se adaugă, în rostirile cu sau fără focalizare, durata nazalei următoare *n*.

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

4. Comentarii generale

În cadrul focalizării contrastive a adjectivului – determinată de forma de elicitare a enunţurilor – am distins două subtipuri: focus *intensiv* şi focus *corectiv*, care se diferenţiază prin intenţia comunicativă a vorbitorului şi prin mijloacele de realizare. Prin focusul intensiv vorbitorul identifică, selectează, o caracteristică dintre cele propuse şi o prezintă ca fiind elementul cel mai important al comunicării respective. Prin focusul corectiv vorbitorul selectează însuşirea importantă pentru comunicare şi, în acelaşi timp, evită/corectează o indecizie sau o alegere falsă a interlocutorului (anchetatorului).

Întrucât mărcile prozodice utilizate de vorbitori pentru focalizarea adjectivului sunt corelatele acustice prozodice/suprasegmentale cunoscute: frecvenţa, durata şi intensitatea, am încercat să punem în evidenţă aceste mărci prin raportarea valorilor parametrilor acustici ai accentului tonal al constituentului focalizat la valorile corespunzătoare ale accentului tonal al aceluiaşi constituent din acelaşi enunţ rostit cu intonaţie neutră (cu focalizare largă).

Prima observaţie care rezultă din compararea datelor generale prezentate în tabelele A şi B este că, în toate cazurile de focalizare, avem de-a face cu o creştere relativă a valorilor tuturor sau ale unora dintre parametrii avuţi în vedere. Valoarea mai scăzută a unor parametri este compensată de valorile superioare ale altor parametri sau de forma specială a accentului tonal: accentul circumflex, cu caracteristica sa contextuală – dezaccentuarea sau atenuarea celorlalte accente tonale, în special a celor postfocale.

Mărcile acustice ale focalizării sunt, în ordinea importanţei lor, următoarele:

– evoluţia frecvenţei pe vocala accentuată a constituentului focalizat, care se manifestă, de regulă, prin ascensiunea f0 cu ridicarea nivelului vârfului tonal şi creşterea extensiunii tonale; mai rar, printr-o mişcare descendent-ascendentă;

– mişcarea curbei f0 împreună cu aliniamentul vârfului tonal la vocala accentuată a constituentului focalizat pot da naştere unor forme speciale ale accentului tonal: ascendent-descendentă (convexă: accent circumflex) sau descendent-ascendentă (concavă);

– mărirea duratei constituentului focalizat, mai ales a vocalei accentuate a acestuia;

– creşterea intensităţii maxime a constituentului focalizat;

– dezaccentuarea/reducerea altor accente tonale, în special din secvenţa postfocală a enunţului;

– separarea constituentului focalizat printr-o scurtă pauză; în datele noastre, adjectivul *elegant* este separat prin atacul dur (*coupe de glotte*) al vocalei iniţiale.

Conlucrarea şi ponderea parametrilor acustici este mai complexă în cazul focalizării adjectivului final oxiton *elegant*. Diminuarea rolului creşterii frecvenţei este compensată prin sporirea rolului duratei şi, mai ales, a intensităţii.

Cercetarea noastră a avut în vedere un aspect limitat al focalizării contrastive a adjectivului, reuşind totuşi să evidenţieze o serie de mărci prozodice ale acesteia. Caracterul limitat se datorează, pe de o parte, restrângerii obiectului de cercetare la enunţuri declarative simple de tipul SVO cu determinări adjectivale ale subiectului

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

şi obiectului. Structura silabico-accentuală a celor două adjective este trisilabică paroxitonă (*frumoasă*) şi, respectiv, oxitonă (*elegant*), iar poziţia lor în context este la limita SN şi la finalul enunţului. Pe de altă parte, este limitat numărul informatorilor (8) şi al enunţurilor analizate: 58 de enunţuri cu focalizarea adjectivului *vs* 48 de enunţuri cu rostire neutră. Probabil că mărirea numărului de informatori din diferite zone ale domeniului limbii române şi analiza unui corpus mai mare şi mai diferenţiat ar evidenţia şi alte mărci prozodice ale focalizării adjectivului şi, mai ales, a unor noi modele de utilizare a acestora şi ar spori fiabilitatea datelor statistice.

Bibliografie

Armstrong, Ward 1926: L.E. Armstrong, I.C. Ward, *A Handbook of English Intonation*, Cambridge, Heffer.

Avram 1997: M. Avram, *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Coustenoble, Armstrong 1934: N.H. Coustenoble, L.E. Armstrong, *Studies in French Intonation*, Cambridge, Heffer.

Dascălu-Jinga 1998: L. Dascălu-Jinga, *Intonation in Romanian*, în Daniel Hirst, Albert di Cristo (eds.), *Intonation Systems: a Survey of Twenty Languages*, New York, Cambridge University Press, 239-260.

Dascălu-Jinga 2001: L. Dascălu-Jinga, *Melodia vorbirii în limba română*, Bucureşti, Univers Enciclopedic.

Dascălu-Jinga 2005: L. Dascălu-Jinga, *Organizarea prozodică a enunţului*, în GLR 2005, 902-946.

Drăganu 1945: N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*, Bucureşti, Institutul de Lingvistică Română.

GLR 1963: *Gramatica limbii române*, vol. II. *Sintaxa*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

GLR 2005: *Gramatica limbii române*, II. *Enunţul*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Gorăscu 2005: A. Gorăscu, *Organizarea focală a enunţului (topic/focus)*, în GLR 2005, 886-901.

Graur 1984: Alexandru Graur, *Accentul în frază*, în „Limba şi literatura română", XIII, 3, 3-4.

Gussenhoven 2007: C. Gussenhoven, *Types of focus in English*, în Chungmin Lee, Matthew Gordon, Daniel Büring (eds.), *Topic and Focus: Cross-linguistic Perspectives on Meaning and Intonation*, Heidelberg, New York, London, Springer, 83-100.

Intonations romanes 2011: *Intonations romanes*, coordonné par Paolo Mairano, „Géolinguistique", Hors-série n° 4, Université de Grenoble.

Kiss 1998: K.E. Kiss, *Identificational focus and information focus*, în „Language", 74, 245-273.

Ladd 2008: D.R. Ladd, *Intonational Phonology*, Second Edition, Cambridge, Cambridge University Press.

Manolescu, Olson, Ortega-Llebaria 2009: A. Manolescu, D. Olson, M. Ortega-Llebaria, *Cues to Contrastive Focus in Romanian*, în M. Vigário, S. Frota, M. João Freitas (eds.), *Phonetics and Phonology: Interactions and Interrelations*, VI, 71-90.

Pană Dindelegan 2013: G. Pană Dindelegan, *The Grammar of Romanian*, Oxford, Oxford University Press.

Puşcariu 1994: S. Puşcariu, *Limba română*, vol. II. *Rostirea*, ediţie îngrijită de M. Vulpe, studiu introductiv de A. Avram, Bucureşti, Editura Academiei Române.

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)

Rietveld, Gussenhoven 1985: A.C.M. Rietveld, C. Gussenhoven, *The relation between pitch excursion size and prominence*, în „Journal of Phonetics", 13, 299-308.

Turculeţ 2012: Adrian Turculeţ, *Strategii şi mărci ale focalizării în graiurile dacoromâne. 1. Enunţiative afirmative*, comunicare la al XV-lea Simpozion Internaţional de Dialectologie (Cluj-Napoca, 16-17 septembrie 2012), în curs de apariţie.

Prosodic Means of Emphasizing the Adjectival Constituent

Contrastive focus highlights a certain element/constituent of the statement, which can occur in some specific communication situations that require the exclusion of some possible referential alternatives in the same context. In this paper we research the prosodic means of emphasizing the adjectival extension of the subjects in the statement with SVO structure – SEVO and SVOE. Our approach is based on a comparative analysis of the same statements uttered with "neutral" intonation (*broad focus*) and with contrastive focus on the adjective. The corpus was selected from the archives of *The Multimedia Atlas of Romania* (AMPRom) and represents the literary language spoken in six points of the atlas.

BDD-A8051 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:59 UTC)